

China richt de blik zeewaarts

Mr. drs. C. Homan

In de Nederlandse media trok het afgelopen voorjaar het Amerikaanse voornemen om meer defensiegeld uit te trekken voor Europa vanwege de Russische dreiging (terecht) veel aandacht. Dit in tegenstelling tot de media in de Verenigde Staten, waar de krantenkoppen vooral benadrukten, dat de Amerikaanse minister van Defensie, Ash Carter, in een toespraak had gezegd weerwerk te gaan bieden aan de militaire opkomst van China.

Deze uitspraak moest vooral gezien worden tegen de achtergrond van de oplopende spanningen in de Zuid-Chinese Zee tussen de Verenigde Staten en China. Zoals bekend beschouwt China deze zee voor 90% als territoriaal water en het heeft enige kunstmatige eilanden in deze zee opgespoten. Dit op grond van de historische zogenoemde Chinese '9-puntenkaart'. Alle redenen een artikel aan de opkomst van China als maritieme mogendheid te wijden.

Het Chinese Volksleger

Allereerst is het echter zinvol de belangrijkste veranderingen bij het Chinese Volksleger te belichten. Zo heeft het afgelopen jaar de Chinese communistische partij haar politieke controle op het 2,3 miljoen personen tellende Volksleger versterkt. Het belangrijkste instrument hiervoor is de Centrale Militaire Commissie, met president Xi als voorzitter. Bestrijding van de corruptie op het hoogste niveau en een nieuwe leiderschapsstructuur, die in staat is de barrières te slechten tussen rivaliserende commando's - die lange tijd modernisering hadden tegengewerkt - waren belangrijke aandachtspunten. De vier hoofdkwartieren (werving militairen, aankoop wapens, leveren logistiek, garanderen politieke visie) zijn nu opgesplitst en zijn ingebed in de commissie. De landstrijdkrachten verloren hun dominante positie en kregen naast de marine en luchtmacht een separaat commando. Daarnaast werd een commando voor ruimte en cyberoorlogsvoering ingesteld, evenals een commando voor ballistische en kruisraketten, dat opging in de tweede artilleriestrijdmacht. Bovendien werd het aantal regionale commando's teruggebracht van zeven naar vijf. Er is nu ook een *joint command*, dat totale controle uitoefent over de verschillende krijgsmacht delen.

President Xi heeft ook een reductie van 300.000 militairen verordonneerd. Nu China een regionale en later een mondiale rol nastreeft, krijgen de zee- en luchtmacht relatief meer aandacht en geld. In de nabije toekomst zal 64 procent van het Volksleger uit landmacht personeel (was 69) bestaan en 36 procent uit marine- en luchtmacht personeel (was 31). Hoewel het Chinese defensiebudget minder snel groeit dan voorheen, stijgt het dit jaar met ongeveer 8% tot 150 miljard dollar. Ter vergelijking: het defensiebudget van de Verenigde Staten voor dit jaar is 573 miljard dollar.

China beschouwt de Zuid-Chinese Zee voor 90% als territoriaal water

Vrije zee

Inmiddels richt China geleidelijk de blik op de wijde open zee en wordt het een zeevarende natie, waarvan de activiteiten zich niet meer beperken tot de eigen regio of 'achtertuin'. Maritieme handel stimuleert globalisering en de groeiende economieën van Azië. In het bijzonder China en India blijven afhankelijk van scheepvaart voor de import van ruwe materialen en voedsel en de export van consumptiegoederen. Terwijl de Verenigde Staten relatief zelfvoorzienend zijn, is dat het niet het geval met Europa en het Verenigd Koninkrijk en het grootste deel van de rest van de wereld. Aangezien de welvaart van China dus nauw samenhangt met veilige zeeroutes projecteert het zijn verworven macht vooral op zee. De Chinese marine, die zich snel ontwikkelt, beschikt momenteel over een vliegkampschip, drie amfibische schepen, 25 jagers, 42 fregatten, acht nucleaire aanvalsonderzeeboten en ongeveer 50 conventionele aanvalsonderzeeboten. De Chinese marine heeft 133.000 man personeel, waaronder het Chinese Korps Mariniers, bestaande uit twee brigades van elk 6.000 mariniers.

Een overzicht van de territoriale claims in de Zuid-Chinese Zee

Volgens de geschriften van de in China veel gelezen Amerikaan Alfred T. Mahan, ligt de wereldmacht bij het land dat de eigen handelsvloot het beste kan beschermen. Vorig jaar mei verscheen een white paper dat 'bescherming van de open zee' toevoegde aan de rol van 'verdediging van kustwateren' van de Chinese marine. Anders gezegd, waar vroeger de lokale *sea control* voorop stond, wordt nu de expanderende economische en diplomatieke invloed van China benadrukt. Overal in de wereld is tegenwoordig een Chinese economische *footprint* aanwezig, in het bijzonder in Afrika en Zuid-Amerika. Soevereiniteit is daarbij het hoogste beginsel van het Chinees buitenland- en handelsbeleid. Met andere woorden: belangen prevaleren boven waarden. De aard van het politiek systeem van een land is voor China niet van belang voor zijn externe handelsbetrekkingen.

De president van China wil dan ook dat het land een echte maritieme macht wordt. Hij wil de natie haar 'Chinese droom' laten vervullen, waaronder die van een militaire macht die er toe doet. Zo verscheen in september jl. een flottielje van de Chinese marine in de Amerikaanse wateren bij Alaska (bij de Aleoeten), en vijf Chinese schepen voeren door de Beringzee. Eerder bracht de Chinese marine onder meer havenbezoeken in Egypte en de Zwarte Zee. Geleidelijk gaat China beschikken over een zogenoemde *blue water navy*. Zo kan het invloed uitoefenen en eventueel dreigen.

Chinese mariniers. Foto: USMC, Lance Corporal J.J. Harper

Vuurkracht vanaf land

Volgens de Amerikaanse maritiem deskundige James Holmes is een belangrijke reden dat de Chinese marine zich ver van eigen grondgebied manifesteert, dat China voor de eigen kustwateren behalve haar zeestrijdkrachten nu vooral vanaf de kust langeafstand precisievuurkracht tegen vijandelijke schepen kan inzetten. In de Chinese marinestrategie is namelijk sprake van een toename van zogenoemde *anti-access/area-denial* capaciteiten, die de Chinese 'achtertuin' moeten beveiligen. Dit zijn militaire capaciteiten waarmee een tegenstander op afstand kan worden gehouden, of de toegang tot een (zee)gebied kan worden ontzegd. De Chinese vloot kan in beginsel veilig varen binnen het afstandsbereik van tegen vijandelijke schepen gericht kruisraketten en ballistische raketbatterijen, die langs de Chinese kust op land zijn gestationeerd. De Chinese marine vult deze op land gestationeerde zware vuurkracht aan. De krachtsverhoudingen tussen Amerika en China in de regio bepalen op basis van aantallen schepen is dan ook weinig zinvol.

Twee eilandenketens

Duidelijk is dat China vastbesloten is de balans in het westelijk deel van de Stille Oceaan te veranderen. Dit leidt tot gevaarlijke regionale spanningen. Het risico op een regionaal of zelfs mondiaal conflict is nu al groot. China heeft in van alles geïnvesteerd: van op land geplaatste anti-schip raketten tot onderzeeboten en moderne maritieme patrouille- en gevechtsvliegtuigen. Deze wapensystemen moeten trachten de Amerikanen allereerst achter de eerste eilanden- en op de lange termijn tevens achter de tweede eilandenketen te houden. De eerste keten van eilanden strekt zich uit van Japan, via Taiwan naar de Filippijnen en de Zuid-Chinese Zee. De tweede keten van eilanden loopt van Japan naar het zuiden voorbij Guam en naar Australië. De talrijke Chinese wapensystemen vormen tezamen een dicht netwerk van verdediging: een nachtmerrrie voor Amerikaanse en geallieerde marinecommandanten die de vrijheid van scheepvaart trachten te handhaven. De Amerikanen zijn het meest bevreesd voor de DF-21d Dong Feng raket (*carrier killer*), die met een afstandsbereik van meer dan 1.500 km Amerikaanse vliegkampschepen in de Chinese kustwateren erg kwetsbaar maakt. De DF-21d is bovendien een ballistische raket waarvan de kop in de eindfase manoeuvreerbaar is en de snelheid tien maal de geluidssnelheid bedraagt. Voor operaties over lange afstand zijn er nog wel tekortkomingen. Bevoorradingschepen zijn schaars en de luchtverdediging en maritieme luchtondersteuning van de vloot is nog vrij zwak. Maar de voorgenomen modernisering van de vloot zal de situatie op deze gebieden verbeteren. Zo vestigen de Chinezen momenteel in Djibouti een marine bevoorradingsplaats.

De Chinese jager Qingdao (DDG 113) verlaat de haven van Pearl Harbor. Foto: US Navy

Chinese marinestrategie

Vooralsnog wil de Amerikaanse marine de dominante actor blijven in de regio. De Verenigde Staten kondigden namelijk in 2010 aan het Amerikaanse militaire zwaartepunt naar Azië te verleggen (*Pivot to Asia* - Spil naar Azië). Zo wil Amerika in 2020 tenminste 60% van zijn zee- en luchtstrijdkrachten in de Azië-Pacific regio gestationeerd hebben. Hillary Clinton zette als toenmalig minister van Buitenlandse Zaken dit nieuwe beleid uitvoerig uiteen in het tijdschrift 'Foreign Policy' in november 2011. De Verenigde Staten beschouwen zich als een *Pacific power*. Het Amerikaanse militaire antwoord

in de regio op de Chinese militaire opkomst is het zogenoemde Air Sea Battle-concept. Het is echter de vraag of de Verenigde Staten zich de uitvoering van dit concept financieel kunnen veroorloven. De Verenigde Staten als *Pacific power* heeft voor het indammen van China militaire relaties met Japan, Zuid-Korea en de Filippijnen. Nieuw zijn de Amerikaanse relaties met Vietnam en Indonesië. De vraag is echter of de steun van deze landen aan de Verenigde Staten ook daadwerkelijk in voorkomend geval verleend zal worden. De militaire relatie met Japan, die berust op een alliantie, is waarschijnlijk het meest betrouwbaar.

Een demonstratie van de Amerikaanse maritieme macht in de Stille Oceaan.

Foto: US Navy

Zuid-Chinese Zee

De Zuid-Chinese Zee krijgt echter de meest aandacht in de media. Dit geldt vooral voor de opgespoten kunstmatige eilanden. De Chinese claim dat de zee voor 90 procent Chinees territoriaal water is, wordt evenwel door andere kuststaten betwist. China sluit echter uit dat het internationaal zeerecht een oplossing voor de geschillen in deze zee biedt. De Verenigde Staten nemen geen standpunt in, maar hechten veel belang aan het behouden van maritieme veiligheid, het hooghouden van de vrijheid van scheepvaart en een vreedzame beslechting van geschillen. Inmiddels hebben de afgelopen tijd de Verenigde Staten tweemaal een marineschip binnen twaalf mijl van een Chinees kunstmatig eiland laten varen als demonstratie van de 'vrijheid van scheepvaart'. Dit lokte Chinese protesten uit. Medio februari jl. werden zelfs luchtdoelraketten op Woody Island gesignaleerd. Vervolgens pleegde de Verenigde Staten begin maart veel maritiem machtsvertoon door een vliegkampschip, twee jagers, twee kruisers en het vlaggenschip van de Zevende Vloot door de omstreken wateren te laten varen. Dit vlootverband werd door Chinese schepen gevolgd.

Intussen vergroten de Chinezen de snelheid van de annexatie van de Paracel-eilanden en de Spratly-eilanden. De Amerikanen betogen dat China geen aanspraak op zo'n zone kan maken, omdat de kunstmatige eilanden geen eilanden in volkenrechtelijke zin zijn. De eilanden liepen voorheen bij vloed onder. Ze kunnen daarom op grond van het internationale zeerecht niet als volwaardige eilanden worden aangemerkt. De Amerikaanse operatie vond plaats als deel van het 'Freedom of Navigation Programme'. Dit programma komt op tegen wat het beschouwt als excessieve claims op de oceanen en het luchtruim. Behalve China omringen ook Maleisië, Brunei, Singapore, Vietnam, de Filippijnen en Taiwan de Zuid-Chinese Zee. Ook deze landen hebben verschillende claims op de in totaal zeventien eilanden en riffen. Een conflict in de Zuid-Chinese Zee kan een risico van meer dan 5.000 miljard dollar aan handel veroorzaken die jaarlijks passeert.

Duidelijk is dat China vastbesloten is de balans in het westelijk deel van de Stille Oceaan te veranderen

De Amerikanen hebben duidelijk gemaakt dat ze meer 'vrijheid van scheepvaart' oefeningen zullen houden in de Zuid-Chinese Zee. Deze zee functioneert immers als de flessenhals voor de wereldwijde handelsroutes. Ook Europa - waaronder Nederland als handelsland - dat in belangrijke mate afhankelijk is van de handel met Oost-Azië, dient de 'vrijheid van scheepvaart' in dit gebied te onderschrijven. In het kader van de trans-Atlantische band zou de Europese Unie moeten overwegen op rotatiebasis een marineschip van een van de lidstaten aan de Amerikaanse patrouilles in de Zuid-Chinese Zee te laten deelnemen. Nederland - het land van 'Mare Liberum' - zou hiertoe als voorzitter het initiatief binnen de EU kunnen nemen.

Agressief gedrag

Het agressieve gedrag van China biedt de Verenigde Staten de gelegenheid de oude banden met landen als Japan en Zuid-Korea te versterken en nieuwe relaties aan te gaan met ASEAN naties die een alternatief willen voor Chinese regionale hegemonie. De belangrijkste Amerikaanse bondgenoot in de regio is Japan. Inmiddels beschikt dit land, zonder dat er veel ruchtbaarheid aan is gegeven, over een van de grootste, meest geavanceerde en professioneel bemande marines in de wereld. Sinds 2014 is 'overzeese collectieve zelfverdediging' mogelijk. Dit betekent dat Japan een aangevallen land te hulp kan snellen. Peking vaart regelmatig met 'onderzoeksschepen' binnen de Exclusieve Economische Zone van de vijf minuscule Japanse Senkaku (Diaoyu)-eilanden. Het betreft hier patrouilleschepen van de Chinese kustwacht die veelal wit geschilderd en licht bewapend zijn. In november 2013 riep Peking een *air defense identification zone* (ADIZ) boven de Oost-Chinese Zee uit.

Het onder controle houden van verschillen kan in toenemende mate moeilijk worden voor wat de meest belangrijke interstatelijke relatie is in de komende decennia: die tussen China en de Verenigde Staten. Een gewapend conflict tussen de belangrijkste 'opkomende macht' en de hegemonie is verre van voorbeschikt. Maar de verhoogde retoriek evenals incidenten in de Zuid-Chinese Zee suggereren dat de relatie zeer kan verslechteren. Staten aan de Stille Oceaan - waarvan vele nauwe economische relaties met China hebben, terwijl ze steunen op de veiligheidsrelaties met de Verenigde Staten - zijn

nog niet gedwongen tussen de twee te kiezen. En hopelijk zullen ze dit helemaal niet hoeven te doen. China heeft de laatste jaren echter erg zijn best gedaan vrienden te winnen en mensen te beïnvloeden. China is nu de grootste handelspartner voor de meeste Aziatische landen.

Japan beschikt over een van de grootste, meest geavanceerde en professionele marines ter wereld

Tot slot

De verhouding tussen China en de Verenigde Staten kenmerkt zich door economische interdependentie en strategische competitie. China koestert een diep wantrouwen tegen de (nog) grotendeels door de Amerikanen gedomineerde wereldorde. Het is ook een land dat internationale regels uitvaardigt en oprichter is van nieuwe instituties. Een van de bekende voorbeelden van het laatste is de Aziatische Infrastructuur Investeringsbank. Deze bank is geen onderdeel van een westerse liberale orde, maar is ontworpen om parallel te functioneren aan de traditionele westerse architectuur.

China is ook een land, dat soms niet lijkt te weten waar het zich bevindt. Maar ook niet waar het voor staat en waar het naartoe gaat. Het westen wil echter graag een logische duiding. Zo kenmerkt de toenemende invloed van China zich door vele tegenstrijdigheden. Het land verkondigt dat zijn opkomst vreedzaam is. Plaats voor eventuele buitenlandse interventies ontbreekt zelfs in het Chinese beleid. De Chinese ambities leiden echter wel tot gevaarlijke regionale spanningen. De Zuid-Chinese Zee is volgens een website, die geassocieerd wordt met het Chinese Volksleger, slechts een van de zes oorlogsgebieden van Chinese generaals. Hoezo grote harmonie? Kortom, China is een eenzame grootmacht die de rest van de wereld wantrouwt en vooral een visioen koestert van herstel van de oude glorie.

Schepen van de Japanse Kustwacht in actie bij de omstreken Senkaku Eilanden. Foto: Wikimedia